

DEĞERLER NASIL EDİNİLİR?

HOW ARE VALUES ACQUIRED OR ACQUIRED?

Dr. Öğr. Üyesi Adem ARSLAN

Çocuk Gelişim Programı, Gümüşhane Üniversitesi, ademarslan6005@hotmail.com,
https://orcid.org/0000-0002-7848-7395

Fatmanur YILMAZ NAS

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Gümüşhane Üniversitesi, fatmanuryilmaz61@icloud.com,
https://orcid.org/0009-0005-7013-1836

ÖZET

Değerler eğitimi, bireylerin sosyal, kültürel ve ahlaki gelişiminde temel bir rol oynar ve toplumsal yapının şekillenmesinde önemli bir etkidir. Bu eğitim, sadece değerlerin aktarılmasından ibaret olmayıp, aynı zamanda akıl yürütme, empati kurma, benlik saygısını güçlendirme ve iş birliği becerilerini geliştirme gibi becerilerle de bağlantılıdır. Değerler, bireylerin hangi davranışların doğru, iyi ve gerekli olduğuna dair inançlarını oluşturur ve sosyal uyum ile kişisel mutluluğa katkı sağlar. Değerlerin kazanılması süreci genellikle ailede başlar, okul ve toplumsal çevreyle devam eder. Aile bireyleri, çocuklar için ilk rol modelleridir. Değerleri kazandırmak için eğitimde kullanılan çeşitli öğretim yöntemleri arasında hikâye anlatımı, drama, sanat etkinlikleri, oyun, soru-cevap, örnek olay incelemesi ve alan gezileri gibi teknikler yer alır. Bu yöntemler, çocukların değerleri somut ve etkileşimli bir şekilde öğrenmelerine olanak tanır. Değer eğitimi yaklaşımları arasında, değer telkini, ahlaki muhakeme gelişimi, değer analizi, değer açıklama ve davranış öğrenme yöntemleri bulunur. Bu yaklaşımlar, bireylerin kendi değer sistemlerini oluşturmasına, ahlaki gelişimlerini sürdürmelerine ve topluma fayda sağlayan bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur. Sonuç olarak, değerler eğitimi, toplumsal barış ve bireysel mutluluk için hayati bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Değer, değer edinimi, değerlerin kazandırılması

ABSTRACT

Values education plays a fundamental role in the social, cultural and moral development of individuals and is an important factor in the formation of social structure. This education is not only about transferring values, but also is related to skills such as reasoning, empathy, strengthening self-esteem and developing cooperation skills. Values form individuals' beliefs about which behaviors are right, good and necessary and contribute to social harmony and personal happiness. The process of acquiring values usually begins in the family and continues with the school and social environment. Family members are the first role models for children. Various teaching methods used in education to acquire values include techniques such as storytelling, drama, art activities, games, question-answer, case studies and field trips. These methods allow children to learn values in a concrete and interactive way. Value education approaches include value inculcation, moral reasoning development, value analysis, value explanation and behavior learning methods. These approaches help individuals to create their own value systems, continue their moral development, and grow up as individuals who contribute to society. As a result, values education is of vital importance for social peace and individual happiness.

Keywords: Value, value acquisition, imparting values

GİRİŞ

Değerler eğitimi, bireylerin sosyal, kültürel ve ahlaki gelişiminde hayati bir rol oynayarak toplumsal yapının şekillenmesinde önemli bir etki oluşturur (Tokdemir, 2007; Kızılcelik & Erjem, 1996). Değerler, bireylerin hangi davranışların doğru, iyi ve gerekli olduğuna dair inançlarını şekillendirirken, sosyal uyumun sağlanması ve bireysel mutluluğun kazanılmasında temel bir unsurdur (Aydın, 2010; Aslan, 2021). Değerlerin kazanılması genellikle aile ortamında başlayarak, okul ve toplumsal çevrenin etkisiyle sistematik bir şekilde devam eder. Aile, bireylerin karakter gelişiminde ilk ve en önemli rol modellerini sunarken, okul ve sosyal çevre bu değerlerin geliştirilip pekiştirilmesine katkıda bulunur (Yorulmaz, 2017; Kaymakcan & Meydan, 2014). Değerler eğitiminde, yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda muhakeme yeteneğinin geliştirilmesi, empati, özsaygı ve iş birliği gibi kritik becerilerin kazandırılması da hedeflenir (Yıldırım, 2021; Gülaçtı, 2021). Değer kazanmak için bireysel becerilerin yanı sıra sosyal becerilerin de geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Değerler insanların davranışlarını belirlemede önemlidir. Bu nedenle değerlerdeki değişimler insanların ve toplumların yaşam biçimlerini değiştirebilir (Yiğittir, 2012). Kupchenko ve Parsons'a (1987) göre değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımlar birbirinden tamamen bağımsız olmayıp formel, informel, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış gibi bazı farklılıklara sahiptir (Akt: Yazar ve Tural, 2020). Değer edinimi konusunda farklı araştırmacılar tarafından farklı yaklaşımlar ve sıralamalar kullanılmıştır. Değerler öğretimine nitelik kazandırmak için öğretmen, farklı yöntem ve teknikler kullanarak öğrencinin aktif katılımını sağlayabilir ve dikkatinin dağılmasını önleyebilir (Oral, 2011). Aydın ve Akyol Gürler (2018), diğer derslerde kullanılan tüm yöntem ve tekniklerin değer öğretiminde kullanılabileceğini ancak değerler öğretiminin farklı yöntem ve tekniklerle zenginleştirilmesinin etkiyi artıracaklarını belirtmiştir. Bu çalışmada değerlerin ediniminde kullanılan bazı yaklaşım, yöntem ve tekniklere alan yazın çerçevesinde değinilecektir.

1. Değer

Değer, hangi şeylerin ve davranışların hoş, güzel, gerçek ve kutsal olduğunu belirleyen inanışlar ve bu inanışlara dayalı kabullenişlerimizdir. Değer, davranışlarımıza yol gösterir; eylemlerimizi, düşüncelerimizi ve kısa vadeli amaçlarımızı daha yüksek amaçlarla ilişkilendirerek, nihayetinde nasıl bir insan olmamız ve nasıl bir davranış sergilememiz gerektiğini bize aktarır (Tokdemir, 2007). Değer, inanışlara dayalı olarak neyin doğru, güzel ve anlamlı olduğunu belirleyerek davranışlarımıza ve amaçlarımıza yön veren rehber görevi taşımaktadır.

Bir sosyal grup veya toplumun varlığını, birliğini, bütünlüğünü ve istikrarını gerçekleştirmek amacıyla, üyelerin büyük bir kısmınca uygun ve önemli olarak değerlendirilen; ortak duygularını, düşüncelerini, amaçlarını ve çıkarlarını aktaran genel etik kural veya kanaatlerdir (Kızılcelik; Erjem, 1996). Değerler, bireylerin ve toplulukların davranışlarını yönlendirirken, toplumsal düzenin ve bireysel gelişimin sağlanmasında temel rol oynar.

2. Değerlerin Kazanılma Süreci ve Edinimi

İnsan, bir değer varlığı olarak tanımlansa da doğuştan değerlerle donatılmış değildir. Birey, tüm değerlerini eğitim yoluyla edinir ve bu süreçte aile, okul ve toplum gibi önemli sosyal çevrelerin etkisi büyüktür. Değerler, sosyalleşme sürecinde kazanılır ve toplumsal uyumun sağlanmasında kritik bir rol oynar (Aydın, 2010). Değerler, insanlara doğduğu andan itibaren yüklenmez. Sonradan sosyalleşme sürecinde değerler eğitim yoluyla öğrenilir.

Aile, çocukların yaşamlarında en etkili rol modelleri sunan temel bir kurumdur ve değerler eğitimi sürecinde büyük bir öneme sahiptir. Ailede öğretilen değerler, bireylerin doğru bir şekilde öğrenmesi ve içselleştirmesi için temel bir kaynaktır. Bu süreç, hem karakter gelişiminde hem de topluma uyum sağlama noktasında önemli bir etkidir (Yorulmaz, 2017). Aile, değerler eğitiminde temel bir rol oynayarak bireylerin karakter gelişimi ve toplumsal uyumunda önemli bir etkiye sahiptir.

Değerlerin kazanılması, sosyal öğrenme süreci ile gerçekleşir. Çocukların bu değerleri benimseyebilmesi için, değerlerin gerçek hayatta uygulanabilir olduğunu gözlemlenmesi gerekmektedir. Bu gözlemler, çocukların değerleri içselleştirmelerinde ve bu değerleri günlük yaşamlarında uygulamalarında etkili olur (Kaymakcan ve Meydan, 2014). Değerlerin içselleştirilmesi, çocukların gerçek yaşamda gerçekleştirebilirliklerini gözlemleyerek öğrendikleri sosyal süreçlerle mümkündür.

Değerler eğitimi, sadece değerlerin aktarılmasından ibaret değildir; aynı zamanda muhakeme ve sağduyu kabiliyetlerinin artırılması, empati duygusunun güçlendirilmesi, özsaygısının artırılması ve birlikte çalışma becerilerinin artırılması gibi kritik alanları da içerir. Bu süreçler, öğrencilerin değerleri nasıl hayata geçireceklerini anlamalarına ve günlük yaşamlarında nasıl uygulayacaklarını öğrenmelerine olanak tanır (Yıldırım, 2021). Değerler eğitiminde amaç sadece değer aktarımı değil, empati, muhakeme, özsaygı ve iş birliği gibi becerilerin geliştirilerek değerlerin hayata geçirilmesini sağlamayı hedefler. Bu süreç, bireylerin günlük yaşamlarında değerleri anlamalarını ve uygulamalarını destekler.

Akıl yürütme ve mantık becerileri, öğrencilerin değerlerin neden önemli olduğunu sorgulama ve bu değerleri anlamlandırma yetilerini güçlendirir. Empati, başkalarının duygularını anlamalarına yardımcı olurken, benlik saygısının artırılması öğrencilerin kendilerine değer vermelerini sağlar. İş birliği becerileri ise, başkalarıyla uyum içinde çalışarak ortak hedeflere ulaşabilme yeteneklerini geliştirir. Bu süreçler, değerler eğitiminin daha derinlemesine anlaşılmasına ve etkin bir şekilde uygulanmasına katkı sağlar (Gülaçtı, 2021). Bu beceriler, değerlerin anlamlandırılması ve etkin bir şekilde uygulanmasında öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlar.

Değerler, bireyin hayatına girmesiyle birlikte, aile ortamında etkileşim kurarak kendine özgü düşünce ve değerlerini geliştirmesiyle başlar. İlk olarak ailede şekillenen bu değerler, bireyin okula başlaması ve toplumsal hayata katılmasıyla daha da anlam kazanır (Aslan, 2021). İnsanların bir arada yaşamasının temelini oluşturan değerler, insan hayatında vazgeçilmezdir. Çünkü bireyler, değerleri sayesinde hayatı anlamlandırır, düşünce ve davranışlarını yönlendirir, sosyal ilişkilerini güçlendirir ve böylelikle bireysel mutluluğa ulaşır (Yılmaz, 2023). Değerler, bireyin yaşayarak kazandığı ve deneyimlediği hayatın kendisidir (Kırlar, 2023). Değerler, ailede başlayarak bireyin düşünce ve davranışlarını şekillendirir, sosyal ilişkilerini güçlendirir ve hayatı anlamlandırmasını sağlayarak bireysel mutluluğa katkı sağlar.

3. Değerler Eğitiminde Kullanılan Yöntemler

3.1. Hikâye Anlatma Yöntemi

Hikâye anlatma yöntemi, soyut kavramları somutlaştırarak çocuklara değerleri öğretmede etkili bir araçtır. Hikâyeler sayesinde çocuklar, empati kurmayı ve doğru ile yanlış arasındaki farkı ayırt etmeyi öğrenirler (Güven, 2011). Bu yöntem, değerlerin daha anlaşılır hale gelmesine yardımcı olur ve çocukların değerleri içselleştirmelerini sağlar.

Anlatım yöntemi, odak noktası öğretmen olan bir eğitim metodu olarak tanımlanmış ve bu yöntemin öğretmenin bilgiyi öğrencilere aktarmasına dayandığı vurgulanmaktadır (Demirel, 2007). Anlatım yöntemi, özellikle zihinsel alanın bilgi basamağında ve duygusal

boyutun alma ve karşılık gösterme adımlarındaki tutumların geliştirilmesinde etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır (Sönmez, 2008).

Değerler eğitimine uygunluk açısından anlatım yönteminin avantajları şu şekilde sıralanabilir: Anlatım yönteminin bir içeriğe dair öğrencilere veri sunma ve olaylar arasındaki ilişkileri açıklama bakımından fazlasıyla faydalı olduğu ifade edilmektedir (Ocak, 2011). Bu yöntemin faydaları arasında, uygulamanın kolay ve ekonomik olması, konunun sistematik bir şekilde sunulabilmesi (Taşpınar, 2012); konular ve alt başlıklar arasında geçişin kolaylaşması ve ağırlıklı olarak bilgi seviyesindeki kazanımlar için düzgün olması (Sünbül, 2011); başlıca terimlerin, açıklamaların, fikirlerin, kapsamlı ifadelerin ve soyut terimlerin aktarılmasında verimli olması (Uşun, 2007) sayılabilir. Anlatım yöntemi, öğretmenin bilgiyi öğrencilere kolay ve sistemli bir şekilde aktardığı, özellikle bilgi öğrenimi ve kavramların açıklanmasında etkili bir yöntemdir. Değerler eğitiminde ise soyut kavramları ve terimleri öğretmek için bu yöntem uygundur.

3.2. Drama ve Rol Yapma

Rol yapma yöntemi, çocukların farklı sosyal durumları deneyimlemelerine ve empati kurma yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olur (Kaya & Antepli, 2018). Bu yöntemle çocuklar; iş birliği, saygı ve sorumluluk gibi değerleri uygulamalı bir şekilde öğrenirler (Ertufan, 2024).

Drama yönteminde öğrenci, canlandırdığı kişi, konu veya olayın kimliğine bürünerek hem kendisini hem de canlandırdığı durumu daha iyi kavrar; çevresindeki insanları ve olayları tanır. Konuya uygun şekilde hayal gücüne ve yorum becerisine başvurarak hislerini ve coşkusunu canlandırır (Bilen, 1990). Drama, öğrencilerin farklı rollere bürünerek kapsamlı gelişim göstermelerine ve eğitim aşamasına etkin şekilde katılmalarına olanak tanır. Ayrıca, iş birliği yapma, sorun giderme, etkileşim becerilerini geliştirme, başkasını anlama, deneyimleyerek öğrenme ve durumlar karşısında sebep-sonuç ilişkisi kurabilme gibi faydaları vardır (Sünbül, 2011). Drama yöntemi, öğrencilerin farklı rollere girerek yaratıcılık, iletişim, etkileşim ve sebep-sonuç ilişkisi kurma becerilerini geliştirmesini sağlayan etkili bir eğitim yöntemidir.

Dramanın başka edimimleri içinde, toplulukla beraber çalışma, farklı bakış açısı, öz farkındalık, özlü ve sözsüz etkileşim becerilerini uygulama, sorun giderme, başkalarına yönelik duyarlılık geliştirme, özgüven kazanma, sorumluluk bilinci edinme, özdenetim oluşturma, beraberlik ve ortak kullanma, anlayışlı olma, demokratikleşme ve sosyal etkileşim gibi beceriler önemli bir yer tutmaktadır (Köksal Akyol, 2003). Drama, toplulukla çalışma, farklı bakış açısı kazanma, özgüven, sorumluluk, özdenetim ve sosyal etkileşim gibi becerileri geliştiren önemli bir yöntemdir.

Okul öncesi öğretim programlarında, çocukların çok yönlü gelişimini desteklemek amacıyla çeşitli etkinliklerin; özellikle oyun, müzik ve drama gibi farklı türlerde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Drama yöntemi, çocuklara deneyimleyerek öğrenme fırsatı sunar ve ileride karşılaşılabilecekleri zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olabilir (Kaya ve diğerleri, 2016). Okul öncesi programlarında, yapılan aktivitelerle çocukların çok yönlü gelişimi desteklenir; drama ise deneyimleyerek öğrenme ve zorluklarla başa çıkma becerisi kazandırır.

3.3. Sanat Etkinlikleri

Sanat etkinlikleri, çocukların üretkenliklerini, kurgulama yeteneklerini ve el becerilerini kullanarak ürün ortaya koymalarını sağlayan aktivitelerden oluşur. Bu süreç, çocukların becerilerini bulmalarını ve duygu ve düşüncelerini aktarmalarına olanak tanır. Ayrıca çocuklar, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun etkinlikleri seçme özgürlüğüne sahiptir (MEB,

2016). Sanat etkinlikleri, çocukların yaratıcılıklarını keşfetmelerini ve duygularını ifade etmelerini sağlarken, tercih yapma özgürlüğü tanır.

Araştırmalar, erken çocukluk döneminde çocukların yaratıcılıklarının en üst seviyeye ulaştığını ortaya koymaktadır (Schirmacher, 2006). Sanat etkinliklerinin bu süreçte yapılmasının, çocukların sanatsal ve zihinsel gelişimlerini desteklediği (Acer, 2015), sanat odaklı ve özgün beceri geliştirdiği, sanatsal algılarının yanı sıra hayat perspektiflerini pozitif anlamda şekillendirdiği ifade edilmiştir (Alekssevaa, Shkolyara ve Savenkovaa, 2016). Bu sebepten ötürü, çocukların estetik farkındalıklarını geliştirmeleri ve tutum ile beceri kazanmaları açısından okul öncesi dönemde sanat eğitimi büyük bir öneme sahiptir (Gönen, Aydos & Erdem, 2016). Erken çocukluk döneminde sanat etkinlikleri, çocukların yaratıcılığını en üst seviyeye çıkararak estetik farkındalıklarını, zihinsel gelişimlerini ve hayat perspektiflerini olumlu yönde şekillendirir.

Sanat etkinlikleri, çocuklara kendilerini ifade etme fırsatı sunarak iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Ayrıca çocukların, içinde yaşadıkları toplumu ve diğer toplumları daha yakından anlamalarını destekleyerek, farklılıklara değer vermelerini sağlar.(Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

3.4. Oyun Yöntemi

Oyun; belirli bir hedefe yönelik ya da hedefsiz, kurallara bağlı veya serbest şekilde yapılan, bireyin gönüllü ve keyifle dâhil olduğu, bedensel, zihinsel, iletişimsel, duygusal ve toplumsal gelişimini destekleyen etkinliklerdir (Zengin, 2002). Oyun, kişinin isteyerek ve zevkle katıldığı, fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimini destekleyen aktiviteler bütünüdür.

Çocuklar, oyun aracılığıyla hayatla ilgili deneyimler kazanabilir ve üstlendikleri roller doğrultusunda dünyayı bireysel duyguları çerçevesinde anlamlandırabilirler. Eğitim odaklı oyunlar; diğer insanlara değer vermeyi, adil olmayı, başkalarıyla iş birliği içinde olmayı ve yaratıcı düşüneyi kazandırır (Bilgin & Selçuk, 1995). Oyun, çocuklara hayatı anlamlandırma ve deneyim kazanma fırsatı sunarken, eğitim odaklı oyunlar iş birliği, adalet, değer verme ve yaratıcılığı geliştirir.

Oyunlar, çocuklar için doğal bir öğrenme ortamı sunar. Eğitici oyunlar sayesinde çocuklar, paylaşma, dürüstlük ve yardımlaşma gibi değerleri öğrenirler (Aydın & Akyol Güler, 2013). Oyun yöntemi, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimini destekler ve değerlerin eğlenceli bir şekilde öğretilmesine yardımcı olur (Ertufan, 2024). Oyunlar, çocuklar için doğal bir öğrenme ortamı sunarak iş birliği, güven ve sorumluluk gibi değerleri eğlenceli bir şekilde öğretirken becerilerini ve kişisel gelişimlerini destekler.

3.5. Soru-Cevap Yöntemi

Bu teknik, çocukların düşünsel değerlendirme ve analiz yeteneklerini güçlendirmelerine yardımcı olmaktadır. Soru-cevap yöntemi, çocukların düşüncelerini sağlamak ve öğrendikleri değerleri pekiştirmek için etkili bir araçtır (Albayrak, 2023). Bu yöntem, sınıf içi etkinliklerde en sık kullanılan ve karşılıklı iletişime dayanan öğrenme metodudur. Bu metod, çocuklarda akıl yürütme ve konuşma yeteneklerini geliştirmeye destek olur (Güven, 2011).

Tartışma yöntemi, çocukları bir mesele dair fikir yürütmeye teşvik etmek, karmaşık konuları açıklığa kavuşturmak ve verileri güçlendirmek amacıyla yapılan bir yaklaşımdır (Demirel, 2007). Bu yöntem, öğrencilerin bir konuyu daha iyi kavrayabilmek için karşılıklı olarak görüşlerini ve düşüncelerini ifade etmelerini, konu üzerinde derinlemesine düşüncelerini ve fikir ile bilgi paylaşımında bulunmalarını içerir. Tartışma yöntemi, bir

mesele hakkında birden fazla kişinin birbirleriyle konuşarak, birbirini dinleyerek, değerlendirme yaparak ve ihtiyaç duyulduğunda soru sorarak incelediğine dikkat çekilmektedir (Ocak, 2011). Tartışma yöntemi, öğrencilerin bir konuyu derinlemesine düşünerek görüşlerini paylaşmalarını, değerlendirme yapmalarını ve fikir alışverişinde bulunmalarını sağlayan bir yaklaşımdır.

3.6. Örnek Olay İncelemesi

Gerçek hayattan alınan örnek olaylar, çocukların seçim yapma ve sorun giderme becerilerini ilerletmelerine olanak sağlar. Bu yöntem, çocuklara ahlaki ve etik sorunları değerlendirme fırsatı sunar. Öğrencilere yaşanmış ya da kurgusal olaylar sunularak, bu olaylar aracılığıyla değerler üzerine düşünmeleri sağlanır. Bu tür olaylar üzerinde analiz yapan öğrenciler, doğru ve yanlışları ayırt edebilirler (Aydın & Akyol Güler, 2013; Kurnaz, 2024). Günlük yaşamdan alınan olaylar, çocukların etik sorunları değerlendirme, doğruyu yanlıştan ayırt etme ve problem çözme yeteneklerini geliştirmelerine imkân tanır.

Örnek olay, öğrencileri gerçek hayatta karşılaşılabilecek bir problem veya durumla yüzleştiren; bu sorun veya duruma dair öğrendiklerini ve anladıklarını günlük yaşamda harekete geçirerek gerçekleştirme fırsatı sunan ve deneyimleyerek öğrenmelerine olanak sağlayan bir öğretim yöntemidir (Uşun, 2007). Örnek olay, öğrencilerin gerçek hayattaki sorunları deneyimleyerek öğrenmelerini sağlar.

Örnek olay yöntemi, değerler eğitiminde etkili bir yöntem olarak aşağıdaki özelliklere sahiptir: Gerçek hayata benzemesi ve gündelik hayattaki birden çok sorun veya durumun bu yöntemle çevrilebilmesi, elde edilen verilerin hayata aktarılmasını sağlaması (Uşun, 2007); bir sorunu çözme, inceleme ve sonucuna varabilmeyi öğretmesi (Demirel, 2007); günlük hayatın sorunlarıyla yüzleşme ve farklı görüşlere saygı duyma imkânı tanınması (Sünbül, 2011); gerçek bir olayla karşılaşmış gibi düşünce üretme ve çözüm önerileri sunma becerisi kazandırması (Ocak, 2011); iş birliği içinde çalışmaya teşvik etmesi ve empati becerilerini geliştirmesi (Uyanık Balat, 2012). Bu özellikler bireylerin günlük hayattaki sorunlarla başa çıkma ve toplumsal uyumu güçlendirmelerini sağlar.

3.7. Alan Gezileri

Gezi-gözlem yöntemi, okul dışındaki doğal ve sosyal çevrede yapılan gözlemlerle çocuklara saygı, sorumluluk ve çevre bilinci gibi değerleri somut bir şekilde kazandırır (Taşpınar, 2012; Ocak, 2011).

Gezi-gözlem yöntemi, öğrencilerin somut dünyayı keşfetmesi, varlıklar, olaylar, olgular ve öğretim materyalleri ile günlük yaşam arasında bağlantı oluşturması açısından oldukça verimli tekniklerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu yöntem, bilgiyi somutlaştırmayı sağlar ve zihinsel gelişimin uygulama aşamasında öğrencilerin değerler arası etkileşim kurmasına, değerleri bilişsel biçimde yaşama geçirmesine ve kullanmasına olanak tanır (Uşun, 2007). Bu yöntem, öğrencilerin çevreyi anlamalarına, günlük yaşam ile öğrenilen bilgiler arasında bağlantı kurmalarına ve değerleri deneyimleyerek uygulamalarına fırsat tanır. Ayrıca, gezi-gözlem yöntemi; öğrencilerin uyarıcılara verdikleri karşılık, bağlılık, devamlılık ve kişiye sorumluluk kazanma gibi davranışları bakımından duygusal boyutun değer verme basamağına uygundur. Edinilen becerilerin davranışa aktarılması, bireysel değerleriyle gelişmeye ve tutarlılık gibi davranışlar bakımından ise duygusal boyutun planlama basamağına uygun yaklaşımlardan biridir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2016).

Gezi, planlama aşamasıyla başlar ve gezi sonrası yapılan öğrenci tartışmalarıyla sona erer. Sınıf ortamında deneyimlenmesi mümkün olmayan, ancak değerler eğitimi açısından önemli olan mekânların ziyaretinde bu yöntem etkili bir şekilde kullanılabilir. Bu yöntemle

öğrencilere saygı, merhamet, sorumluluk ve sevgi gibi değerler kazandırılabilir (Albayrak, 2023).

4. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Literatür incelendiğinde, değer eğitiminin tarihinin 1990'lı yılların başlarından itibaren *moral eğitim* başlığı altında amaç ve yöntemleriyle ilgili yapılan çalışmalarla başladığı söylenebilir. Daha önceki dönemlerde ise öğrencilere vatandaşlık bilincini geliştirmek amacıyla ahlak eğitimi verildiği bilinmektedir. 1960'lı yıllara kadar geleneksel yöntemlere dayalı ve telkin yoluyla gerçekleştirilen değer ve ahlak eğitimi uygulanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Kirschenbaum'a (1995) göre, 1960'lı yıllarda ABD'de Sidney Simon ve arkadaşları ile geliştirilen *değer gerçekleştirme yaklaşımı*, değer eğitiminde telkin yöntemine alternatif bir öğretim yöntemi olarak geliştirilmiştir (Akt. Akbaş, 2014). Değerler eğitimi yaklaşımlarına bakıldığında, telkine dayalı yaklaşımın öğrencilere geleneksel değerlerin öğretilmesinde tercih edildiği, *değer açıklama yaklaşımında* ise evrensel değerlerin öğretilmesinin amaçlandığı ve bu yaklaşımda rol model olma yönteminin öne çıktığı görülmektedir (Becerikli ve Yıldırım, 2018; Akt. Özdemir, 2021).

4.1. Değer Telkini

Ahlaki öğretiler, özellikle ilkökul çağındaki çocuklara erdem kazandırmada sıklıkla tercih edilen bir yaklaşımdır. Bu yöntemde eğitimciler yada yetişkinler, çocuklara doğruluk, değer verme ve görev gibi değerleri telkin yoluyla öğretir. Toplum tarafından kabul görmüş ve yetişkinler tarafından olumlu görülen değerler, kesin bir şekilde prensip şeklinde öne sürülür ve bu değerlerin öğrenciler tarafından uygulanması öngörülür. Öğrencinin bu kavramları eleştirmesi değil, anlamlarını kavrayıp değerini kabul etmesi hedeflenir. (Kaymakcan ve Meydan, 2011). Öğrencinin öğrendiği şeyleri kendi hayatına geçirmesi erdemler açısından olumlu geri dönüş alındığını gösterir.

Değer telkini yaklaşımında, öğrencilere sürekli tekrar ve öneriler yoluyla bilgi aktarılır; bu bilgiler, yeterince vurgulandığında öğrencilerin kabul edip davranışa dönüştürmesi hedeflenir. Bu yöntemle, ebeveynler, eğitimciler, yaşlılar, politikacılar, dini liderler ve medya gibi taraflar, erdemleri çocuklara telkinle kazandırır. Nasihatler, vaatler, telkinler ile değer aktarılırken, günah, sevap, ceza ve ödül gibi araçlar da bu süreçte kullanılır (Whitney, 1986; Aktepe ve Tahiroğlu, 2016).

4.2. Ahlaki Akıl Yürütme Gelişimi

Bu yöntemle göre, bir öğretmenin değerler eğitimi sürecinde üzerinde durulan bir davranışı geçerli yada geçersiz olarak değerlendirebilmesi için kişinin yaşam görüşünün farkına varması gereklidir. Kişinin farklı durumlara uygunluk göstermesinin ek olarak, o kişinin etik görüşüyle ilgilenmek ve önderlik etmek önemlidir. Ahlaki ilerleme yaklaşımında şu basamaklar izlenmektedir (İşcan, 2014):

- Öğrencinin iki ayrı koşulu kıyaslamasına olanak tanımak,
- Öğrencinin iki ayrı koşulu açıklamasına olanak tanımak,
- İki ayrı koşulda öğrencinin etik düşünme sürecini denemek,
- Yapılan etik düşünme sürecinin sonuçlarını açığa çıkarmak.

Ahlaki muhakeme yaklaşımı, Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerine dayanmaktadır (Savage ve Armstrong, 1996). Bu yaklaşımda, çocukların ahlaki yargı sistemlerini belirlemek için ahlaki ikilemler kullanılır (Yıldırım ve Demirel, 2020). Teknikte öğrencilere ahlaki çelişki içeren durum veya olgu sunulur. Öğrencilerin bu duruma verdikleri yanıtlara göre hangi ahlaki gelişim evresinde oldukları tespit edilir (Eggen ve Kauchak, 1997).

Değer kazandırma hedefleniyorsa, tüm öğrencilerin görüşlerini özgürce ifade edebilecekleri bir ortam oluşturulmalı ve öğretmen tarafından herhangi bir yönlendirme yapılmamalıdır (Kohlberg, 1976'dan aktaran Edgington, 2002). Objektif bir ortamda yapılması bu yaklaşımın temel dinamiğini oluşturur.

4.3. Değer Analizi

Değerler değerlendirmesi, sosyal bilimler alanında eğitim veren uzmanlar tarafından oluşturulmuş bir değer öğretimi yöntemidir. Bu yaklaşımın temel hedefi, kişilerin değerler sebebi ile karşı karşıya geldikleri sorunları akademik inceleme ve mantıklı akıl yürütme yöntemlerini uygulayarak çözmelerine olanak tanır (Doğanay, 2012). Değer analizi, kişilerin özdeğerlerini hazırlamalarına ve hayattaki yeteneklerini pekiştirmelerine yardım eden bir öğretim yaklaşım çeşididir. Bu yaklaşımda, değer içeren problemler duygusal bir yaklaşımdan uzak, akılcı, mantıklı ve bütünsel biçimde ele alınır. Öğrenciler, bu süreçte alternatif çözüm yolları geliştirir, değerlendirmelerde bulunur ve sonuçlara ulaşırlar (Aydın, 2013). Değerler değerlendirmesi, kişilerin sorunları mantıklı bir şekilde çözmelerini, alternatifler geliştirmelerini ve kendi değerlerini güçlendirmelerini sağlar.

Ryan (1991)'e göre bu yaklaşım, bilimsel problem çözme basamaklarıyla benzerlik göstermektedir. Değerler öğretilirken bir problem durumu sunulur ve öğrencilerden bu problemi açıklamaları istenir. Alternatif çözüm yolları üretilir, her bir alternatif için kanıtlar toplanır ve sonuçlar üzerinde tahminlerde bulunulur. Bu tahminlerden hareketle uzun vadeli kazanımlar öngörülür ve oluşabilecek durumlar değerlendirilir. Ardından her bir durumun olası sonuçları açıklanır ve değerlendirilir. Öğrenciler, bu aşamaların tümünde yeterlilik kazanana kadar uygulama süreci devam eder (Akt. Akbaş, 2014). Değer analizi yaklaşımı, bireylerin duygularından ziyade mantıklarını kullanarak düşünmelerini ve muhakeme yapmalarını amaçlamaktadır (Naylor ve Diem, 1987).

4.4. Değer Açıklama

Simon ve arkadaşlarının geliştirdiği değer açıklama yöntemi, 1970'li yıllarda telkine dayalı değer eğitiminin etkisini kaybetmesi düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Onlara göre, televizyon ve sinema kültürü ile yazılı basın etkisi, model alma konusunda çeşitliliği artırmış ve bu çeşitlilik bireylerin doğruyu ve iyiyi seçme konusunda karar vermelerini zorlaştırmıştır. Bu nedenle çocukların ve bireylerin değer çatışmaları yaşadıkları ileri sürülmüş, çocukların öncelikle kendi değerlerinin farkına varmalarına yardımcı olunması gerektiği vurgulanmıştır. Simon ve arkadaşları, bu sürecin değer açıklama yöntemi ile gerçekleştirilebileceğini öne sürmüşlerdir (Akbaş, 2008).

Değer açıklama yönteminde, değerlerin ne olması gerektiğinden çok, değerlerin oluşma sürecine odaklanılmıştır (Akbaş, 2014). Odak noktasının doğru anlaşılır olması yöntemin etkinliğini artırır.

Değer açıklama yaklaşımında, öğrencilerin öncelikli olarak kişisel eylemlerini belli bir zaman dilimi çizgisinden gözlemlenmeleri, ardından hislerini ve gözlemlerini doğrudan ifade etmeleri beklenir. Bu sürecin üç temel yapı taşı; tercih etme, ödül verme ve davranış olarak tanımlanır (Ulusoy, 2019).

Değer açıklama yaklaşımı, kişinin bireysel değer bütünlüğünü oluşturmasına yardım eder. Bu yaklaşım, bir değer ne olduğundan ziyade, o değer nasıl oluştuğuyla ilgilenir (Akbaş, 2015).

4.5. Davranış Öğrenme

Değerler eğitiminde bu yöntemin amacı, öğrencilere tanımlı değerleri benimsetmek, kişiselleştirmelerini olanak sağlamak ve bu değerleri beklenen davranışlara dönüştürmektir.

Bu hedeflere ulaşmak için örnek teşkil etme, iyi yada kötü ödüllendirme, yorum yapma, hediye ve yaptırım gibi yöntemler uygulanmaktadır (Meydan, 2014).

Bu yaklaşımda, öğrencilere kendi değerlerine dayalı bireysel ve sosyal eylemler gerçekleştirme fırsatları sunulurken, kendilerini karşılıklı etkileşimde bulunan bireyler yerine, bir toplumsal yapının parçası olarak görmeleri hedeflenmektedir. Bu yöntemi uygularken okul ve sosyal çevrede yapılan uygulamaların planları, düzenlenen gruplar ve kişiler arasında farklı yeteneklerin pratiğe döküldüğü çalışmalar gerçekleştirilir (Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford, & Johnson, 1976).

SONUÇ

Değerler, bireylerin ve toplumların sosyal, kültürel ve ahlaki yapısını oluşturan temel unsurlardır. Bireyin hangi davranışların iyi, doğru ve gerekli olduğuna dair inançları, değerler aracılığıyla şekillenir. Toplumsal yaşamda değerler, bireyler arasında uyumu sağlar ve sosyal yapının sürdürülebilirliğini destekler. Değerlerin kazanılması süreci, aileden başlayarak okul ve toplumsal çevrede devam eden bir süreçtir. Aile ortamında öğrenilen temel değerler, eğitim kurumlarında sistematik bir şekilde geliştirilir ve pekiştirilir. Öğretmenler ve okullar, değerlerin aktarımında önemli rol oynar. Drama, hikâye anlatımı, örnek olay incelemesi ve sanat etkinlikleri gibi yöntemler, değerler eğitiminde etkili araçlar olarak öne çıkar.

Değerler eğitimi, bireylerin empati, iş birliği, sorumluluk ve benlik saygısı gibi önemli becerileri geliştirmelerine katkıda bulunur. Sosyal öğrenme ve model alma gibi süreçlerle desteklenen değerler, bireyin kişilik gelişiminde ve toplumsal hayata uyum sağlamasında kritik bir rol oynar. Bu bağlamda, değerlerin etkili bir şekilde öğretilmesi, toplumsal huzur ve bireysel mutluluk için gereklidir. Sonuç olarak, aile, okul ve toplumun ortak çabasıyla yürütülen değerler eğitimi, bireylerin sosyal sorumluluk bilincine sahip, topluma katkı sunan ve etik değerlere bağlı bireyler olarak yetişmelerini sağlar.

Ülkemizde de öğretim programlarında görmeye başladığımız değer başlığı, araştırmacıları değerler eğitimi uygulamalarında kullanılan yöntem ve tekniklerin etkililiğini araştırmaya yöneltmiştir (Bal, 2019; Kahrıman, 2014). Değer eğitimi yaklaşımları arasında, değer telkini, ahlaki muhakeme gelişimi, değer analizi, değer açıklama ve davranış öğrenme yöntemleri bulunur. Bu yaklaşımlar, bireylerin kendi değer sistemlerini oluşturmalarına, ahlaki gelişimlerini sürdürmelerine ve topluma fayda sağlayan bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur. Genel olarak her yaklaşımın kendine özgü kuralları ve becerileri vardır. Bu yaklaşımlar, yöntem ve teknikler değerleri kazandırmak için etkili kullanılmalıdır. Ayrıca değer öğretiminde edebi ürünlerden de yararlanılmalıdır. Etkili ve sistemli öğretim uygulamaları değer eğitiminde karşılaşılan sorunları da önleyebilir. Farklı gelişim dönemlerinde o döneme uygun yaklaşımlar benimsenmelidir. Bununla birlikte ebeveynler, öğretmenler ve alan çalışanları birlikte hareket etmelidir.

KAYNAKÇA

- Acer, D. (2015). Arts in Turkish preschool education. *Arts Education Policy Review*, 116(1), 43-50.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2014). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 39-44.

- Akbaş, O. (2015). Sosyal Bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 343-370). Pegem Yayıncılık.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 361-384.
- Albayrak, B. (2023). 2019 *Türkçe dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından incelenmesi ve Türkçe öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri. (Muğla ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Alekseevaa, L., Shkolyara L., & Savenkovaa L. (2016). Garden of childhood as an innovative approach to training and education of children at preschool institutions.
- Aslan, Y. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal medya ve değerler eğitimi örüşleri: Bitlis-Ahlat örneği üzerine nitel bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda değerler eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 16-19.
- Aydın, M. Z. (2013). Değerlerin eğitimi yaklaşımlarının değerlendirilmesi. <https://docplayer.biz.tr/23225295-Degerlerin-egitimiyaklasimlarinin-degerlendirilmesi-1.html>, 13.11.2024.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2013). Okulda değerler eğitimi yöntemler - etkinlikler- kaynaklar (3. Baskı). Nobel.
- Bal, Ö. (2019). *Hayat bilgisi dersi değer eğitiminde örnek olay yöntemi: Bir eylem araştırması*. Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniveristesi, Eskişehir.
- Becerikli, S. ve Yıldırım, S. G. (2018). Farklı bakış açılarına göre sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi. *İlköğretim Online*, 16(4), 1575-1588.
- Bilen, M. (1990). *Plandan uygulamaya öğretim*. Sistem Ofset.
- Bilgin, B. ve Selçuk, M. (1995). *Din öğretimi özel öğretim yöntemleri*. Gün.
- Demirel, Ö. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri, öğretmen sanatı*. Pegem A.
- Doğanay, A. (2012). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgisi öğretimi içinde* (s. 225-256). Pegem Yayıncılık.
- Edgington, W. D. (2002). To promote character, use literature for children and adolescents. *The Social Studies*, 93(3), 113-116.
- Eggen, P., & Kauchak, D. (1997). *Educational psychology windows on classrooms*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Ertufan, M. (2024). *Okul öncesi dönem değerler eğitiminde okul dışı öğrenme ortamları*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Gönen, M., Aydos, E., H. ve Erdem, A., Ü. (2016). Experiences of candidate preschool teachers on arteducation and implementations, *International Journal of Innovative Research in Education*, 3(1), 42-49. doi: 10.18844/ijire.v1i1.118.
- Gülaçtı, F. (2021). Değerler eğitiminde temel süreç ve ilkeler. Kağan, M. ve Yılmaz, N. (Ed.), *Karakter ve değer eğitimi* (3. baskı), (122-140). Pegem Akademi.
- Güven, G. (2011). Okul öncesi eğitim programında kullanılan yöntem ve teknikler. F. Alisanoğlu (Ed.), *Okul öncesi eğitimde özel öğretim yöntemleri* (1. Baskı). Pegem Akademi.

- İşcan, C. D. (2014). Öğretmen adaylarının değerler eğitimindeki tercihleri. *İlköğretim Online Dergisi*, 13(4), 1203-1222.
- Kahrıman, M. (2014). *İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersi benim eşsiz yuvam temasındaki konuların drama yöntemine dayalı öğretiminin öğrencilerin iletişim, empati becerileri ve değer algıları üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Kaya, Y. ve Antepli, S. (2018). Okul öncesi dönemde yaratıcı drama yoluyla değerler eğitimi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(2), 237-250.
- Kaya, Y., Günay, R. ve Aydın, H. (2016). Okul Öncesi Eğitimde Drama Yöntemi ile İşlenen Değerler Eğitimi Derslerinin Farkındalık Düzeyi Üzerindeki Etkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 23-37.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2014). *Ahlak, değerler ve eğitimi*. Değerler Eğitimi Merkezi.
- Kırlar, H. R. (2023). *Ortaokul matematik ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi ve ortaokul matematik öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Saray.
- Köksal Akyol, A. (2003). Drama ve dramanın önemi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 169-179.
- Kurnaz, Ş. (2024). *İlkokulda gerçekleştirilen değerler eğitimine ilişkin paydaş görüşleri*. Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- MEB (2016). *Çocuk gelişimi ve eğitimi, okul öncesi eğitim programı kitabı*. Ankara.
- MEB. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*.
- MEB. (t.y.). *Öğretim Programı Okuryazarlığı Öğretmen Rehber Kitabı*.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Naylor, D. T. ve Diem, R. (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Random House.
- Ocak, G. (2011). Öğretim ilke ve yöntemleri, G. Ocak (Editör), *Yöntem ve teknikler*. Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Oral, B. (2011). Öğretimde verimlilik Ş. Tan, (Ed.), *Öğretim Yöntem ve Teknikleri içinde* (s.434-467). Pegem Akademi
- Özdemir, M. (2021). *Değerler Eğitimi: Teoriden Pratiğe*.
- Savage, T. V., & Armstrong, D. G. (1996). *Effective teaching in elementary social studies*. Columbus: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Schirmacher, R. (2006). *Art and creative development for young children* (7th Ed.). USA: Thomson Delmar Learning.
- Sönmez, V. (2008). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Anı.
- Superka, D. P., Ahrens, C., Hedstrom, J., Ford, L., & Johnson, P. (1976). *Values education sourcebook: Conceptual approaches, materials analyses, and an annotated bibliography*. Social Science Education Consortium.
- Sünbül, A. M. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Eğitim.

- Taşpınar, M. (2012). *Kuramdan uygulamaya öğretim yöntemleri*. Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Türk Dil Kurumu. (2020). *Değer*. TDK Güncel Türkçe Sözlük. <https://www.tdk.gov.tr>.
- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Uşun, S. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*, Asuman, S. S. ve Hüseyin Hüsnü, B. (Editör), *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, (ss.137-183). Lisans.
- Yyanık Balat, G. (2012). Okul öncesinde özel öğretim yöntemleri, Rengin, Z. (Editör), *Okul öncesi eğitimde anlatım, tartışma, soru cevap, örnek olay, gezi, gözlem ve gösteri öğretim yöntemleri*. Anı.
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee*. Doctoral thesis, Tennessee University, Tennessee.
- Yazar, T. ve Tatal, Ö. (2020). Değer eğitimi yaklaşımları. G. Izgar ve B. Dilmaç,(Ed.), *Değer Eğitimi: Kavram, İlke ve Yaklaşımlar* içinde (s.89-129). Pegem Akademi.
- Yeniyol, A. (2016). *Ortaöğretimde manevi değerler ve eğitimi*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Seçkin.
- Yıldırım, E. (2022). Değerleri kazandırmada drama yönteminin etkisi: Bir meta analiz çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20(44), 25 Aralık 2022.
- Yıldırım, S.G. ve Demirel, M. (2020). *Değerler ve değerler eğitimi*. İdeal Kültür.
- Yılmaz, Ş. (2023). *Yeşilay mavi kırlangıç çocuk dergisi'nin değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin rokeach ve schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15.
- Yorulmaz, B. (2017). *Ailede değerler eğitimi*. Erkam.
- Zengin, H. K. (2002). *Eğitsel oyunlar ve ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde kullanımı*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.